

Fa'amatalaga mo tama 'ita 'i

Su 'esu 'ega i le fia iloa pe loto tama 'ita 'i e fai lava e i latou se su 'esu 'ega fou mo le HPV 'i lo le o 'i foma 'i po 'o tausima 'i mo le su 'esu 'ega o le gutu o le to 'ala fānau.

O le ā le uiga o leni su 'esu 'ega?

'Ua faia leni su 'esu 'ega e sa 'ili ai pe fia fa 'aaogā e tama 'ita 'i le su 'esu 'ega fou e faia i le gutu o le to 'ala fānau. 'I leni su 'esu 'ega fou, e fa 'aaogā ai e tama 'ita 'i se fasi vavae i totonu o lo latou itūtinosā pe 'o iai le vairusi 'ua ta 'ua o le HPV. 'O le vairusi lea, e pīsia ai i le papa 'i o le tino/pa 'u o le isi i le isi ma ono maua ai i le kanesa o le gutu o le to 'ala fānau. E 'ese leni su 'esu 'ega mai le su 'esu 'ega muamua, 'ae e lelei e pe i 'o le su 'esu 'ega e masani ona faia mo le gutu o le to 'ala fānau e se tausima 'i po 'o se foma 'i fo 'i.

'Ole ā fesoasoani leni su 'esu 'ega 'i le Matāgāluēga o le Soifua Mālōlōina e filifili ai pe fa 'apefea ona su 'esu 'e tama 'ita 'i i le lumana 'i. 'O le sini o le su 'esu 'ega 'o le sa 'ilia lea pe mata e to 'atele atu tama 'ita 'i latou te fa 'aaogāina le su 'esu 'ega fai to 'atasi e 'oe, e taofi ai le sosolo o le kanesa o le gutu o le to 'ala fānau. 'Ua matou vala 'au atu ma le naunau i tama 'ita 'i Māori, Pasefika ma 'Asia i 'Aukilani ma Ueligitone 'ina 'ia 'au ai i leni su 'esu 'ega. Mulimuli ane, e matou te fia ofoina atu i isi vaega o tama 'ita 'i i totonu o Niu Sila.

Mo le fa 'atusatusaina o le su 'esu 'ega fai to 'atasi e 'oe leni, ma le isi e pei ona māsani ona faia ai le su 'esu 'ega o le gutu o le to 'ala fānau e lau foma 'i po 'o lau tausima 'i, e iai tama 'ita 'i 'ole ā latou fa 'aaogāina le faiga māsani, 'ae 'o le isi vaega o tama 'ita 'i, 'ole ā fa 'aaogāina le faiga fou.

O ā mea 'olo 'o mana 'omia 'ou te faia?

'Ua tu 'uina 'oe i se tasi o ni vaega se tolu. Na filifilia le vaega 'e te 'au ai e se polokalame o le komepiuta. 'O le to 'alua o vaega ia, 'ua tu 'uina atu 'i ai le su 'esu 'ega fai to 'atasi e 'oe, la te fa 'atinoa, 'ae 'o le isi vaega, 'ua fa 'amanatu i ai e o mai e fai le su 'esu 'ega māsani. 'O tama 'ita 'i 'ua ofoina atu i ai le su 'esu 'ega e fai to 'atasi, 'ole ā lafoina atu 'i ai le 'ato e fa 'aaogā mo le su 'ega pe fesiligia fo 'i e o mai i le 'ōfisa o le foma 'i.

E fai fua su 'esu 'ega 'ese 'ese 'uma nei e aunoa ma se totogi, e 'atoa ai ma nisi iloiloga po 'o ni tapenaga e mulimuli atu ai.

'Āfai 'e te filifili 'e te fia 'auai i le su 'esu 'ega, e mana 'omia lou sainia o se pepa o maliliega.

- 'Āfai e mana 'omia 'oe 'e te sau i le 'ōfisa o le foma 'i e fa 'aali atu e le tausima 'i se ata viteo e fa 'amalamalama ai le agaga o le su 'esu 'ega ma tali o au fesili. Ona 'e fa 'aaogāina loa lea o le 'ato ma fa 'atonuga 'o iai 'e te fai to 'atasi ai le su 'esu 'ega i le

faleuila o le 'ōfisa o le foma 'i. 'A 'uma ona fai ona tu 'u lea o lau su 'esu 'ega 'i le 'ōfisa latou te lafoina i le fale su 'esu 'e e sa 'ili ai mo le HPV.

- 'Āfai na logo atu 'oe 'e te sau e fai lou su 'esu 'ega, e faia e lou tausima 'i po 'o lau foma 'i.
- 'Afai e lafo atu le 'ato 'i lou fale, 'e te faia le su 'esu 'ega i lou fale e fa 'aaogā ai mea 'olo 'o iai fa 'atasi ai ma le pepa o fa 'atonuga, ma toe fa 'afo 'i mai i lou faitau i fa 'atonuga. E tu 'uina atu se numera o se telefoni 'e te vili mai ai pe 'ā iai ni au fesili.

'Āfai 'o 'e iai i se tasi o vaega e lua e latou te fai ta 'ito 'atasi le su 'ega o le HPV

E fa 'apefea ona 'ou iloa i 'uga o le su 'esu 'ega fai to 'atasi?

E fa 'afeso 'ota 'i atu 'oe e le tausima 'i o le su 'esu 'ega po 'o lau tausima 'i po 'o lau foma 'i fo 'i e ta 'u atu le i 'uga o lau su 'esu 'ega tusa e 10 aso talu ona 'uma le su 'esu 'ega. 'Āfai e aliali mai 'e te lē maua i le HPV, e leai se mea 'e te toe popole ai. E logo atu fo 'i 'oe mo le isi aso/taimi e toe mana 'omia ai 'oe mo leisi au su 'esu 'ega o lenei lava vairusi.

'Ae ā pe 'āfai 'ua 'ou maua i le HPV?

'O se su 'ega e maua mai ai 'ua 'e a 'afia i le HPV e LĒ FA 'APEA 'ua 'e maua ai i le kanesa o le gutu o le to 'ala fānau. 'Ole 'ā matou vala 'au atu 'e te sau tatou te talanoa e fa 'amatala atu le uiga o lea i 'uga.

'O lau filifiliga e fai ai ni sa 'ili 'iliga pe leai i lou maua lea i le HPV. Matou te fautuaina malosi 'oe e fai ni sa 'ili 'iliga e su 'e ai pe iai ni sele (cell) 'ua sui e mana 'omia ai se togafitiga. 'O se sa 'iliga e taumulimuli i le maua o 'oe i le HPV, e su 'esu 'e ai e se tausima 'i po 'o se foma 'i i le falema 'i po 'o lona 'ōfisa le gutu o lou to 'ala fānau, e siaki pe fai fo 'i se su 'ega e ta 'ua o le koloposikopi (colposcopy) pe fai mea 'uma e lua. 'O le koloposikopi 'o se faiga e siaki ai e le foma 'i le gutu o lou to 'ala fānau, lou itutinosā ma isi vaega o lou tino e tau i ou itutino ia. E leai se totogi o le siakiina o 'oe i mea ia.

E mafai ona fa 'atulaga e le tausima 'i o le su 'esu 'ega se fesoasoani 'e te alu atu ai 'i le foma 'i, pe talanoa atili e uiga i le i 'uga o le su 'esu 'ega. Matou te talanoa atu iā te 'oe e uiga i sa 'ili 'iliga e mulimuli mai i le HPV ma tali 'uma au fesili. E mafai fo 'i ona matou talanoa atu i lou 'āiga pe 'ā 'e mana 'o ai.

'O le ā sou lagona 'ina 'ua 'e faia le su 'esu 'ega fai to 'atasi?

E ono matou fesiligia 'oe e tali ni fesili e uiga i ni su 'esu 'ega o le gutu o le to 'ala fānau na 'e faia muamua fa 'apēnā fo 'i ma le su 'ega faito 'atasi na 'e faia pe na fa 'ape 'i i lau fa 'alogo. 'Ae 'a 'e lē fia talia nei fesili, e leai se afaina.

Fa 'amatalaga fa 'aopoopo

I lenei itūlau e maua ai fa 'amatalaga fa 'aopoopo e uiga i le HPV, kanesa o le gutu o lou to 'ala fānau, fa 'aitiitia o le lamatia o lou maua i le kanesa o le gutu o lou to 'ala fānau ma le su 'esu 'ega o le HPV.

Tala fa 'aopoopo e uiga i le HPV

'O le pīsia i le HPV e ta 'atele. E fa 'atusa i le to 'afā mai le to 'alima tamāloloa ma fafine e maua i le HPV i se vaitaimi o lo latou olaga.

E iai ni itu 'aiga HPV e 'umi le taimi o mau ai i le tino. Mo le tele o tama 'ita 'i, e lē afaina ai o latou soifua. E toe tuli 'ese lava e le tino le vairusi i se taimi.

'O lou pīsia i le HPV e lē fa 'apea 'ua lē fa 'amaoni ai lau pa 'aga (to 'alua) 'iā te 'oe. Tusa pe na 'o le to 'atasi lau pa 'aga lua te mafuta i se vaitaimi 'umi, pe 'e te lē 'o fai 'āiga fo 'i i le taimi nei, pe 'ua 'umi fo 'i se taimi 'e te lē o toe fai 'āiga.

Tala fa 'aopoopo e uiga i le so 'otaga o le HPV ma le kanesa o le gutu o lou to 'ala fānau

E iai ni itu 'aiga HPV e 'umi le taimi o mau i totonu o le tino ma e ono māfua ai ona suia sele o le gutu o le to 'ala fānau ma maua ai i le kanesa.

'O itū 'āiga HPV e ta 'atele e tutupu mai ai suiga o sele e i 'u ai ina maua i le kanesa o le gutu o le to 'ala fānau, 'o itu 'aiga ia e ta 'ua o le HPV 16 ma le HPV 18. E 12 isi itū 'āiga HPV e ono tutupu mai ai suiga o sele ma maua ai i le kanesa o le gutu o le to 'ala fānau. E iai fo 'i ma nisi itū 'āiga HPV e ono tutupu mai ai ni suiga lāiti i sela o le gutu o le to 'ala fānau, po 'o lafetoga i le totogasā. 'O itū 'āiga ia e fa 'amamā 'ese e lou tino i le tasi i le lua tausaga ma e lē tupu mai ai le kanesa o le gutu o le to 'ala fānau.

E fa 'apefea ona fa 'aitiitia lo 'u maua i le kanesa o le gutu o le to 'ala fānau?

'O le 'auala sili e fa 'aitiitia ai lou maua i le kanesa o le gutu o le to 'ala fānau, 'o le faia so 'o lea o au su 'ega o le gutu o le to 'ala fānau e lau tausima 'i po 'o lau foma 'i.

E fa 'apefea ona togafitia le HPV?

E iai ni togafiti mo sele o le gutu o lou to 'ala fānau 'ua sui talu ai le HPV. 'O le mea lea e tāua ai lou alu e siaki so 'o 'oe ina ia iloa ai pe 'ua 'e maua i se tasi o itu 'aiga HPV e ono maua ai 'oe i le kanesa o le gutu o lou to 'ala fānau. E faia ou togafitiga i se falema 'i ma e lelei tele i le taofia o ni suiga malolosi o sele ia, ma taofia ai le 'avea ma kanesa o le gutu o le to 'ala fānau.

Tala fa 'aopoopo e uiga i le su 'esu 'ega fai to 'atasi e 'oe

'O le su 'ega fou lea e matuā sa 'o lelei mo le siakiina o le HPV. 'E te lē tau iloa tonu fo 'i le mea e iai le gutu o le to 'ala fānau mo le faiga o lenei su 'ega. E lē sikiina e le su 'ega lenei isi fa 'ama 'i pipisi mai feusua 'iga e pei o le chlamydia po 'o le HIV.

'O nisi o su 'ega o le HPV 'olo 'o maua ma faia ma le su 'ega o le gutu o le to 'ala fānau, 'olo 'o fa 'atinoia e se foma 'i po 'o se tausima 'i. E lē 'o ofoina i tama 'ita 'i 'uma le su 'ega faito 'atasi. E na 'o tama 'ita 'i 'ua aofia i lenei su 'esu 'ega 'ua ofoina i ai le su 'ega faito 'atasi lea. 'Āfai 'ae sui lou mafaufau ma 'e lē fia 'au ai i le su 'ega faito 'atasi 'ae fai sau su 'ega o le gutu o le to 'ala fānau, talanoa i le tausima 'i o le su 'esu 'ega po 'o lau foma 'i po 'o lau tausima 'i fo 'i.

Pe sa 'o ma aogā mo a 'u lo 'u faia o le su 'ega faito 'atasi?

E iai ni tama 'ita 'i e faigofie iā i latou le faiga o le su 'ega faito 'atasi nai lo le su 'esu 'ega o le gutu o le to 'ala fānau e faia e le tausima 'i po 'o le foma 'i.

'Āfai 'ua 'ave 'esea lou to 'ala fānau i se ta 'otoga, fesili i le tausima 'i o le su 'esu 'ega pe o sa 'o pe lelei le su 'ega faito 'atasi mo 'oe.

'Āfai 'ua faia sou tui fa 'agata mo le HPV, e mafai lava ona 'e 'au ai i le su 'esu 'ega lenei.

E iai ni fa 'aletonu e tutupu mai i le fa 'atinoga o le su 'ega faito 'atasi?

I Niu Sila, matou te fautuaina 'oe e 'aua 'e te faia le su 'ega lea 'a 'o 'e ma 'itō. 'Ae ui i lea,

i isi atunu 'u i fafo, e faia lava e fafine ma 'itō le su 'ega lea ma e le 'i iai ni lipoti mai na tutupu ai ni fa 'aletonu.

'O ai 'o fa 'afoea lenei su 'esu 'ega?

'O le lunivesite o Massey, Pulega o le Soifua Mālōlōina Fa 'aitūmālō o Waitematā, Pulega o le Soifua Mālōlōina Fa 'aitumalo o 'Aukilani, Pulega Fa 'aitumalo o le Soifua Mālōlōina o Hutt Valley ma le Pulega o le Soifua Mālōlōina o le Capital ma le Coast ma a latou faletausima 'i e faia ai lenei su 'esu 'ega.

Fa 'aui 'ese lou igoa mai lenei su 'esu 'ega

'O lau filifiliga 'e te 'au ai i lenei su 'esu 'ega. E pule 'oe pe 'e te lē 'au ai pe fa 'aui 'ese mai fo 'i lou igoa mai lenei su 'esu 'ega i so 'o se taimi. E lē afaina ai le va 'aiga o 'oe. 'Āfai e fa 'aui 'ese lou igoa mai lenei su 'esu 'ega, matou te teuina fa 'amatalaga na aoina mai ia 'oe e 'amata mai le 'amataga se 'ia o 'o i le taimi na 'e alu 'ese ai. Matou te lē toe aoina ma teu ni fa 'amatalaga e uiga 'iā 'oe i tua mai o le taimi lea.

Maliega mo su 'esu 'ega fa 'aopoopo ma feso 'ota 'iga (filifiliga)

Matou te mana 'omia lau maliega, pe 'āfai 'ua 'e maua i se tasi o HPV e ono tupu mai ai le kanesa, 'ina 'ia mafai ona matou teuina se vaega o i 'uga o lau su 'esu 'ega mo ni sa 'ili 'iliga o le itū 'āiga o le vairusi HPV 'olo 'o e maua ai. 'Ole 'ā fesoasoani 'iā i matou e malamalama atili ai i le vairusi o le HPV i Niu Sila. Na 'o sa 'ili 'iliga o vaega tau HPV e fa 'aaogā i ai vaega mai lau sa 'ili 'iliga. 'Ole 'ā teu i le Nofoaga 'Ogatotonu o le Lunivesitē o Massey mo le Soifua Mālōlōina Lautele i Ueligitone i le 'umi e gata mai i le 10 tausaga. 'Āfai 'e toe fa 'aui 'ese lou igoa mai le su 'esu 'ega, e mafai ona 'e talosagaina le fa 'alēaogaina (destruction) o vaega o lau su 'esu 'ega.

Matou te fia fa 'afeso 'ota 'ia fo 'i nisi tama 'ita 'i na latou faia le su 'ega ta 'ito 'atasi e fia fesili i ai e uiga i ni o latou lagona. 'E te filifili fo 'i pe 'e te toe fia talanoa mai 'iā i matou pe leai. E lē afaina le va 'aiga o 'oe pe 'ā 'e lē toe fia talanoa mai 'iā 'i matou.

Vaega Patino ma le Malupuipua

'O fa 'amatalaga 'uma e aoina mai iā te 'oe e patino 'iā te 'oe 'ole 'ā teu malupuipua. E tu 'uina atu se numera mo 'oe 'ina 'ia 'aia ai ne 'i fa 'aaogāina lou igoa i pepa o su 'esu 'ega. E va 'aia e le 'ausu 'esu 'e tulaga e maua mai i au su 'esu 'ega fa 'apena ma i 'uga o au su 'ega. E 'ave fo 'i i lou tausima 'i po 'o lau foma 'i 'ina 'ia mautinoa ai le isi itū 'āiga fesoasoani e tatau ona soso 'o ai. E pei lava o le mea e fai i i 'uga o su 'ega tau gutu o le to 'ala fānau, 'ole 'ā teuina lou igoa ma i 'uga o au su 'ega i le Lesitala o le Polokalame o Su 'esu 'ega o Gutu o To 'ala Fānau a le Atunu 'u, ma se tasi o lesitala o falesu 'esu 'e (TestSafe/Éclair). 'O fa 'amatalaga mai lenei su 'esu 'ega 'ole 'ā fa 'ailoga ma fa 'aigoaina o le su 'esu 'ega i luga o le lesitala. E mafai fo 'i ona fa 'aaogā e i latou e aofia i le tausiga ma le va 'ava 'aiga o 'oe. Na 'o le 'aufaigaluega fa 'atagaina ma tagata lautogia o le tausiga o le soifua mālōlōina, o le Polokalame o Su 'esu 'ega o Gutu o To 'ala Fānau a le Atunu 'u e mafai ona latou faitau ma fa 'aaogāina nei fa 'amaumauga sa 'ili 'ilia.

'O au su 'esu 'ega faito 'atasi po 'o su 'ega na faia e isi, 'ole 'ā teuina lea i le falesu 'esu 'e mo le taimi māsani (mo le sa 'ilia o le lelei fa 'atulagaina)

Polokalame o Su 'esu 'ega o Gutu o To 'ala Fānau a le Atunu 'u (NCSP)

E mafai ona 'e maua nisi fa 'amatalaga e uiga i le su 'esu 'eina o le gutu o le to 'ala fānau ma sa 'ili 'iliga e lagolago i ai i le tuātusi o le www.timetoscreen.nz

E toe vala 'aulia 'uma tama 'ita 'i na 'auai i lenei su 'esu 'ega e toe faia se isi su 'ega o le gutu o le to 'ala fānau pe 'ā 'ua o 'o i le taimi e toe fai ai. E vala 'au atu le NCSP i tama 'ita 'i 'uma 'olo 'o alu le 'ele 'ele i se tulaga taofigatā, tīgā o le ivino 'o po 'o le tatafe o sua o le itūtinosā ina 'ia va 'aia a latou foma 'i 'ae 'aua le fa 'atali se 'i o 'o i le isi su 'ega.

Fa 'amatalaga o le Matātā Fai Tau o Fa 'alavelave Fa 'afuase 'i (ACC)

E leai se mea 'e te ono fa 'amanu 'alia ai i lenei su 'esu 'ega. 'Ae 'a 'e a 'afia, e maua sou tau o mea tau fa 'alavelave fa 'afuase 'i mai le ACC e pei lava na 'e manu 'a mai se galuega po 'o lou fale fo 'i. E fai sau talosaga 'i le ACC, ma e ono 'umi o fa 'atali le sa 'iliga o se tau. 'A talia lau talosaga 'e te maua se vaega tupe e fesoasoani ai ia te 'oe.

Fa 'amatalaga Fa 'aopoopo

Fa 'afetai lava mo lau fetu 'utu 'una 'iga 'ina 'ia 'avea 'oe ma se tama 'ita 'i e aofia i lenei su 'esu 'ega. 'A iai nisi au fesili po 'o sau fa 'aseā fo 'i e uiga i lenei su 'esu 'ega, e mafai ona fa 'afeso 'ota 'i le ta 'ita 'i o lenei su 'esu 'ega:

Dr Karen Bartholomew

Public Health Physician, Waitematā DHB and Auckland DHB

Telefoni: 09 486 8920 ext 5434, T. Fe 'avea 'i: 021 211 5629

Karen.Bartholomew@waitematadhb.govt.nz

Mo feso 'ota 'iga o mea tau Tū ma Aga, fa 'amolemole fa 'afeso 'ota 'i:

Helen Wihongi (Māori) T. Fe 'avea 'i: 021 020 31167

Samantha Bennett ('Asia) T. Fe 'avea 'i: 021 790 802

Sulu Samu (Pasefika) T. Fe 'avea 'i: 021914790.

'Ua mauaina e lenei su 'esu 'ega le fa 'atagaga tu aloa 'ia (ethics) i le (numera: 17/NTB/120).